

Zertarako ikerketa-ekintza metodologia?

Heziketaren erreforma dela eta, arrisku baten detektapena eta irtenbide hipotetiko bat

Faustino Azazeta

1. Arriskuaren detektapena

“Erantzun honek (gizarteak sortutako eskakizunei eman behar zaiena), baldintzapen guzti hauek (aldaketa sozio-kulturalak) kontutan hartu behar dituenak, ekimen zehatzak hartu behar ditu bere barne ondorengo arloetan: hezkuntz eskaintzaren orokortze eta hedaduran; curriculumaren edukin eta irakaskuntz metodoen aldatetetan; heziketa komunaren eta aukera ezberdinen arteko orekan; ikastetxeek beren ingurunearekiko duten irekitasunean, eta, hitz batean, *irakasle, guraso eta ikasleek elkarrekin parte hartuz, hezkuntz proiektu komun baten inguruan benetako eskola-komunitatearen egintzan*”. (José Mª Maravall-ek, 1987, 7. or.). (Etzana nerea). (1)

Hona hemen hitz gutxitan eta oso argi adierazita, Hezkuntzaren Erreformatarako elkarloturik azaltzen diren bi oinarrizko faktore: eskolan zentratutako hezkuntz komunitatea eta Hezkuntz Proiektua. Eta elkarloturik doazela diot, zeren eta kolektibo bat

komunitate bihurtzen bait da, baldin eta bere partaideak leku berdin batean mugitzen badira (eskola), helburu eta interes berdinak badituzte (hezkuntz proiektua), ezartzen dituzten harreman guztiak (politiko, ekonomiko, sozial, etab.) aipaturiko helburu eta interesetara menperatzen badira eta azkenik, bere buruaz kontzientzia hartzen badu. Honako guzti hau, proiektu batean gauzatzen denean, komunitatea hezkuntzaren dinamizatzailerik bihurtzen da. Baina horrelakorik gertatuko ez balitz, hau da, eskolan parte hartzen duten pertsonen arteko inolako proiektu hezgarrikerik ez balego, ezinezkoa gertatuko litzaike kolektibo bati komunitate bihurtzea.

Aurrera jarraituz, hona oraingoan ere, hitz gutxitan eta oso argi adierazita, elkarloturik azaltzen diren oinarrizko beste faktore bi: curriculum irekia eta gogoeta-praktika binomioa hain zuzen.

"Curriculum ireki eta malgu baten bitartez ikastetxe eta talde hezitzaile bakoitzak Oinarrizko Diseinu kurrikularrean (ODK) aipatutako printzipio orokorrak bere errealtate zehatzera nola itzuli erabaki ahal izatea ahalbideratu nahi da. Beste aldetik berriz, irakasle-profil ezberdina suposatzen du, eta bertan beraren praktikaz gogoeta eginez, Ikastetxeko Proiektu Kurrikularrari eta bere programazioari buruz erabakiak hartzeko irakaslearen gaitasuna bereziki nabarmentzen delarik". (Alvaro Marchesi eta Elena Martín-ek, 1989, 86. or.) (Etzana nerea). (2)

Bai, zeren eta curriculum irekiek irakaslegoaren ardura ihardulea suposatzen dutenez (curriculum-diseinuaren aldi batean behintzat, bigarren eta hirugarren zehaztapen-mailetan hain zuzen ere, hau da, edukinen analisi, sekuentziazio eta programaziorakoan) beharrezkoa zaio beraietaz gogoetak egitea, ondoren, praktikan jarritz eta alderantziz, praktikatik, dagozkion gogoetara daraman bidea eginez.

Orain arte azaldutako guztian, badirudi ez dagoela inongo kontraesan edo ezbarrik, are gehiago, badirudi Ikastetxeko Hezkuntz Proiektuaren eta Ikastetxeko Proiektu Kurrikularrean artean, ez dagoela inongo loturarik: Hezkuntz Komunitatea eta bere Proiektua alde batetik eta Irakaslegoa eta Proiektu Kurrikularra bestetik, doazela dirudi. Baina gauzak nahasten hasten dira honako galdera hau eginez gero: Zer printzipio eta erizpideren arabera zehaztu behar du irakasleak curriculum? Hona hemen Maravall-en erantzuna:

"Ondoren azaltzen diren proposamenek, curriculum-eredu ireki bati erantzuten diote, eta bertan Estatuaren legegintzari dagokio

oinarrizko erreferentzi marko izatea. Autonomi Elkarrekin beren aldetik, curriculum dagozkien hurrenez hurrenako lurraldeetara egokitzeko eskuduntza izan behar dute, *baina bestalde, Ikastetxeek berek izango dute, curriculum irekia beren hezkuntz proiektuari egokitzeko behar adinako autonomia*". (José Mª Maravall-ek, 1987, 16. or.). (Etzana nerea). (3)

Beraz, argi dago, hots, Hezkuntz Administrazioak proposatu dion Oinarrizko Diseinu Kurrikularretik, Autonomi Elkarrekin egingo dituela egokitzapenak eta Ikastetxe bakoitzak bere hezkuntz eta irakaskuntz proiektuak.

Baina, ezagutzen al du norbaitek, gure artean behintzat, Ikastetxeko Hezkuntz Proiekturik duen eskolarik? Zertan datza delako proiektu hori? Badirudi Administrazio ezberdinek, bai Zentralak, bai eta Autonomoek ere, nahikoa aurreratuak dituztela dagozkien Oinarrizko Diseinu Kurrikularrak. Egiten ari garen ikastaroak, horren lekuko dira. Aldiz, gauza bera esan al daiteke Ikastetxeko Hezkuntz Proiektuei buruz? Neuk ere, pertsonalki, oso aipamen ofizial eta tekniko eskasak irakurri ditut. Orduan, non geldituko dira Maravall-en hasierako hitzak? Ez dakit, baina ez nau batere harritzen horrelakoak irakurtzeak:

"Adibidez, ez da zuhur eta errealista, Ikastetxeko Proiektu kurrikular bat lantzea planteiatu baino lehen, bikainki landutako Ikastetxeko Hezkuntz Proiektu baten beharra aldarrikatzea". (César Coll-ek, 1989, 13. or.). (4)

Arrazoia dauka Coll-ek neurri batean, zeren, horrelako Proiektu baten zai egon beharko bagenu, haurrek kalean egon beharko bait lukete. Baina honako hau ere, egia da neurri batean, zeren, berari itsatsita bait doa arriskua, hots, Ikastetxeko Proiektu Kurrikularra egiteko Ikastetxeko Hezkuntz Proiektua izatea beharrezkoa ez bada, irakasleak ez du denborarik "galdu" nahi izango horrelako lanetan, ez irakasleak ez eta irakaskuntzako teknikoak ere. Izan ere, hala gertatuko balitz, zenbait oker nagusi egingo bait genituzke:

— Ikuspegi metodologiko batetik *aldebatekoikerian* eroriko ginateke, ez bait genuke kontutan hartuko lehenmailako hezitzaileen ikuspegia, hots, gurasoena hain zuzen ere.

— Ikuspegi kulturaletik *teknokrazikerian* eroriko ginateke, zeren eta hezitzaile tekniko-profesionalen eskutan utziko bait genuke eskolako heziketa, irakasle eta irakaskuntzako teknikoaren eskutan hain zuzen ere.

— Ikuspegi sozialetik *ezkutukerian* eroriko ginateke. Bai, Ikastetxeko Hezkuntz Proiektu publikorik ez egoteak, ez bait du esan nahi inolako hezkuntz proiekturik ez dagoenik, ezkutukoa eta kontrolik gabea dela baizik.

— Ikuspegi politikotik Gidaritzakeri arriskuan eroriko ginateke, zeren eta azken batez, Administrazioak eta bere zerbitzuan arituko diren pertsonak proposatutako esanetara egon beharko bait lukete guraso-ikasleek ere.

Horrela izanik, zer eta nola egin arrisku hauetan ez erortzeko?

2. Irtenbide bat hipotesi gisa

“Zenbait alditan azpimarratu izan da ikerketa-ekintza prozesuen izaera partekatua eta horrek, lanbide-ihardueraren kontzeptzio norberekioia gainditzea eta pentsamenduaren eraikuntz nahiz hezkuntz errealitatearen eraldaketarena eskatzen ditu. Beste leku batean (Santos Guerra, 1987) ikasgela baino harago doazen egoera zabalagoetan ikerketa erabili beharra planteiatu dugu, izan ere, ikasgelaren ingurunera bakarrik eramanez gero, maila zabalagoko tratamendu kolegiatuaren ahalbideak galduko bait lituzke. *Honela bada, Ikastetxea, analisi eta eraldaketarako unitate funtzionalizat hartu daiteke*”. (Santos Guerra-k, 1989, 7. or.). (Etzana nerea). (5)

Planteiamendu iradokikorra, detektatutako arriskuak gainditzeko estrategia eta prozedura eskaintzen duena: ikerketa-ekintza Ikastetxean zentratuta. Alde batetik, Ikastetxea, analisi gai edo objektu bihurtzen da. Hau da, Ikastetxe osoa, bere osotasunean aztertu beharra dago. Beste hitz batzuz esanda: ez da aski gelabarnean gertatzen direnak, edo eta irakasleen arteko harremanak edo eta teknika jakin bat aztertzea. Beharrezkoa omen da aldi berean, Ikastetxe horren antolamenduko egitura, jasotzen dituen haurren jatorri sozio-kulturala, irakasle/ikasle/gurasoen arteko harremanak, etab., aztertzea ere. Bestalde, ikerketa hori aldatetarako pentsatua egon behar du, eta noski, ez dago aldatetarik ekinzarik gabe. Eta ez edozein ekintz mota, baizik eta hezieraren inguruan Ikastetxeko subjektu guztiei dagokiena hain zuzen ere.

Eta, ba ote du zerikusirik honakoak Ikastetxeko hezkuntz Proiektuarekin? Bidera dezagun auzia.

“Guraso, irakasle eta ikasleak elkarren artekoa den zerbaitetan konprometitzeko beharrezkoa da aldez aurretik beraiek identifika-

tuta sentitzeko moduko Proiektu erreal bat egotea. Horrela, *ikastetxeko hezkuntz Proiektua* deitu dena eskuan izan beharra azaltzen da". (P. Garrido Anadon eta bestek, 1987, 290. or.). (6)

Bai, ados nago, Ikastetxe baten indarrak batuko dituen, Hezkuntz Proiektua izango da. Beraz, hona hemen plazaratutako faktore bati erantzun liezaiokeen proiektuaren funtzio bat: aldaketarako subjektuen baterakuntzarena hain zuzen ere.

Eta zer esan beste bi faktoreei buruz, hots, ikerketa eta ekin-tzari buruz?

"Ikastetxeko Hezkuntz Proiektuaz (IHP) zera ulertzen dugu: Ikastetxearen identitate-ezaugarriak definitu eta zenbatu, lortu nahi dituen helburuak formulatu eta erakundearen antolakuntz egitura azaltzen dituen kudeaketarako tresna, eskola ingurunearekin koherente dena". (S. Antúñez/ek, 1987, 11. or.). (7)

Hau da, eskola bati dagokion ingurunearen azterketa soziokulturala egin; ikastetxearen identitate-ezaugarriak detektatu; hezkuntzari buruzko komunitate horren ideiak azalerazi, eta, dagokion antolamendu-egitura ebaluatu. Horiek lirateke, gutxienez ere, egin beharreko ikerketak. Beraz, horra hor plazaratu den mekanismoaren beste faktoreari erantzun lekiokkeen proiektuaren beste funtzioa: ikerketarena hain zuzen ere.

Azkenik,

"Hezkuntz Proiektu bat, hezkuntz komunitate osoaren bitartez *landu eta aldizka berorrek berrikusia* den Pedagogi orientaziozko dokumentua da, bertan Ikastetxearen hezkuntz idealekin ados, *progresiboki lortu behar diren jomugak* aipatzen direlarik" (Santiago Estaban Frades eta José Bueno Losada-k, 1988, 28. or.). (Etzana nerea). (8)

Hezkuntz komunitate osoaren bidez landua eta jorratua, ekin-tzarako orientazio bide aldi berean bihurtuta. Beraz, hirugarren faktoreari erantzungo lekiokkeen Proiektuaren beste funtzioa: ekintzarena.

Eta zer ondoriozta daiteke egindako gogoeta guzti hauetatik? Nere ustez, gutxienez ere, ondoko hipotesia bai behintzat:

"Baldin eta aldebatekoikeria, teknikrazikeria, ezkutukeria eta gidaritzakerian erortzeko arriskua gainditu nahi badugu, eskola, Hezkuntz Komunitate bihurtu behar dugu Ikastetxeko Hezkuntz proiektuaren inguruan".

Noski, delako IHPa (modan bait dago siglen joko) eraikitze-rakoan, gutxienez ere lau estrategia ezberdin erabil daitezke: a) Deduktiboa (nahiz eta Coll bera honen laguna ez izan, *aip. idaz.* 13. or.), hau da, hezkuntz komunitatearen behar eta nahietatik hasiz gainontzeko faktore pedagogikoak ondorioztatzekoa; b) Indukzioazkoa, hau da, irakasleen proiektu didaktiko puntual eta zehaztatetik bideratua; c) Elkarrekintzazkoa, hau da, aipaturiko beste bi erak elkarrekin harremanetan jarriko lituzkeena (egokiena zalantzarik gabe), eta d) Paraleloa, hau da, Ikastetxeko Hezkuntz Proiektua eta Ikastetxeko Proiektu kurrikularra paraleloki lantzea (gaur egungo Erreforma-egoera kontutan hartuz egingarriena nire ustez).

Zalantzarik gabe, artikulua hau, era horien deskribapena eta esperientzia batekin bukatu beharko litzateke, hipotesia baieztatu edo ezeztatuko lukeen esperientziarekin hain zuzen ere. Baina artikulua honen egilea, Elizbarrutiko OHOk Irakaslego-Eskola Unibertsitarioko beste bi lankiderekiko Ikastetxeko Hezkuntz Proiektua lau eskola publikoetan eraikitze-lanetan dabilenez, Gipuzkoako Hezkuntz Ordezkaritzaren babesean, ba, agian, lortzen diren emaitzen ebaluazioaren ondoren, beste artikuluren bat idazten ausartuko da. Oraingoz, esan dezakeen bakararra, zera da: beharrezko, ilusiogile eta ahalgarri dela Ikastetxeko Hezkuntz Proiektua lantze lanetan ibiltzea.

Oharren euskaratzailea: Andoni Sarriegi

F. A.

- ANTUNEZ, S. (1987): *El Proyecto Educativo de Centro*. Editorial Graó. Barcelona.
- COLL, C. (1989): "Diseño Curricular Base y Proyectos Curriculares". *Cuadernos de Pedagogía*, 168. zk. 1989ko Martxoa.
- ESTEBAN FRADES, S.; BUENO LOSADA, J. (1983): *Claves para transformar y evaluar los centros*. Editorial Popular. Madrid.
- GARRIDO ANADON, P. eta beste (1987): *Guía práctica de Organización y dirección de centros docentes*. Editorial Escuela Española, S.A. Madrid.
- MARAVALL, J. M., (1987): *Proyecto para la reforma de la enseñanza*. Ministerio de Educación y Ciencia. Madrid
- MARCHESI, R.; MARTIN, E. (1989): "Reforma de la enseñanza, reforma del Currículum". *Cuadernos de Pedagogía*. 168. 1989ko Martxoa.
- GUERRA, S. (1989): *La investigación en el aula y en el centro*. Malaga-ko Unibertsitatekoa (apunteak).

¿PARA QUE SIRVE LA METODOLOGIA "INVESTIGACION/ACCION"?
A QUOI SERT LA MÉTHODOLOGIE "RECHERCHE/ACTION"?

El presente artículo trata de proponer un campo de aplicación a lo que de un tiempo a esta parte se está presentando como un estilo de abordaje de problemas fundamentalmente sociales, la investigación-acción. Para ello arranca de una reflexión respecto del riesgo que corremos los educadores de olvidarnos de la elaboración de los Proyectos Educativos de Centro sugeridos en la actual Reforma de la Enseñanza y termina con la propuesta de una hipótesis de trabajo (de cara a evitar tal riesgo) consistente en la aplicación de dicho estilo a la elaboración de tales proyectos.

Le présent article essaie de proposer un champ d'application à ce qui, depuis un certain temps, se présente comme un style d'abordage aux problèmes fondamentalement sociaux: la recherche/action. Pour cela, il part d'une réflexion au sujet du risque que nous courons, nous éducateurs, d'oublier l'élaboration des Projets Educatifs des Centres suggérés dans l'actuelle Réforme de l'enseignement et celui-ci se termine par la proposition d'une hypothèse de travail (en vue d'éviter un tel risque) qui consiste à appliquer le dit style à l'élaboration de tels projets.